

Eötvös Loránd-emlékév

Az Eötvös Loránd Geofizikai Alapítvány beszámolója

Eötvös Loránd halálának 100. évfordulójáról közös akkordtal egy nemzetközileg tartandó emlékév formájában kívántak megemlékezni a kiváló tudós munkásságával, valamint széles körű közéleti, kulturális és sport tevékenységével kapcsolatban lévő hazai intézmények, egyesületek, alapítványok, valamint az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága. Az Emlékev gondolatát még 2016 őszén az Eötvös Loránd Fizikai Társulat és annak akkori elnöke, Patkós András professzor vetette fel. A kezdeményezéshez az Eötvös Loránd Geofizikai Alapítvány (ELGA) azonnal és nagy elszánással csatlakozott. Az alábbiakban bemutatjuk az Alapítványnak az Emlékevhez kötődő tevékenységét.

Az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága (UMNB) székházában 2016. november 7-én tartott nyitóértekezlet eredményeként részt vettünk egy előzetes programelkészítés kialakításában, valamint a kormánytámogatás (hivatalos emlékévvé nyilvánítás, pénzügyi támogatás) elnyeréséért és az UNESCO-nál az emlékévvé nyilvánításért indított eljárásban. Ezek az eljárások időben elhúzódtak, majd 2017. november végén kaptuk az értesítést, hogy megszületett az UNESCO hivatalos állásfoglalása, vagyis a 2019. év nemzetközileg tartandó „Eötvös Loránd-emlékev”-vé nyilvánítása.

Ezt követően az Emlékev lebonyolításában részt vevő szervezetek létrehozták a szervezésért felelős kis létszámú, Patkós András professzor vezette Operatív Bizottságot (OB), melynek irányításával 2018 február elején indult el az érdemi munka. Több lépcsőben alakult ki a szervezetek programtervezeteiből a kormányzati pénzügyi támogatást élvező programok szűkebb köre. Az OB-vel történő hatékony és gyors együttműködés érdekében Alapítványunk is létrehozta a maga szűk körű Eötvös Bizottságát (EB). Az OB 2018. november elején Szarka László akadémikus vezetésével Koordinációs Testületté (KT) alakult át. Az EB – melynek tagjai Pályi András elnök, dr. Baráth István és Szabó Zoltán kurátorok – az új irányító szervvel is hatékony és gyümölcsöző együttműködést folytatott. Az EB az Alapítvány kuratóriumával rendszeres vagy rendkívüli ülések keretében megvitattott minden érdemi kérdést, és az ott hozott határozatok szerint, az alapítványi és emlékevi érdekeket szem előtt tartva végezte operatív munkáját.

Alapítványunk a programkészítés kezdeti időszakában nagyszámú – mintegy húsz – feladatot vett fel a saját maga által megvalósítandó programba. Az elképzelésünk akkor is, és azt követően is az volt, és az is maradt, hogy olyan feladatok megvalósításában legyünk részesek, melyek lehetőleg minél szélesebb rétegekhez szólnak, azaz „társadalmasítsuk” az Emlékevvet, vigyük közérthetően közelebb

minél szélesebb közönséghez Eötvös Loránd személyiségét, munkásságát, példaértékű egyéniségét.

Az egyre jobban kialakuló emlékevi program és saját erőnk felmérése eredményeképpen a kezdeti nagyszámú feladatot szűkítettük, egyrészt úgy, hogy azok némelyikét más, az Emlékevben részt vevő szervezetnek adtuk át, másrészt úgy, hogy más szervezetekkel közösen vállaltuk fel. Szép példa az utóbbira Eötvös Loránd sírjának, illetve a Horváth család síremlékének – ahol felesége, Horváth Gizella nyugszik – felújítása a Fiumei úti sírkertben, és síremlékeik ünnepélyes koszorúzási ünnepségének lebonyolítása 2019. április 9-én.

Saját erőből végrehajtott emlékevi programjainkról

Az Alapítvány fő céljai közé tartozik, hogy az Eötvös Loránd Geofizikai Intézettel közösen alapított múzeumi rangú báró Eötvös Loránd Emlékgyűjteményt igyekezzen gazdagítani. Ismeretes, hogy a múlt század közepén Kínában dolgozó magyar kőolajkutató expedícióban az Eötvös-ingával végzett kutatás nagyon jelentős szerepet játszott. Alapítványunk megbízásából dr. Ormos Tamás, a Miskolci Egyetem (ME) egyetemi magántanára CD-re mentette az expedíció egyik tagjának, néhai Sedy Lórántnak az Eötvös-inga-módszer betanításáról 1959-ben készített dokumentumfilmjét, és kiegészítette azt a még élő expedíciós tagok visszaemlékezéseivel. Az Eötvös Loránd-emlékev kapcsán sikerült a Pekingi Nagykövetségünk segítségével az 1956–61. évi kínai expedíció néhány dokumentumának másolati példányát megszerezni. A kínai fél úgy informált, hogy más dokumentumokkal már ők sem rendelkeznek, az adattárukat ért időközbeni havária miatt.

Eötvös Loránd kiterjedt németországi kapcsolatai miatt célunk volt, hogy a Német Geofizikai Egyesület 2019. évi Vándorgyűlésén is legyen megemlékezés kiváló tudósunkról. Saját költségünkön kiküldtük dr. Ormos Tamást, aki egyben a Német Geofizikai Egyesület tagja is, hogy tartson előadást Eötvös Lorándról. Braunschweigben a 2020. március 4–7. között lezajlott rendezvényen a Geofizika Történeti Szekcióban tartott előadása felölelte Eötvös életrajzi eseményeit, tudományos eredményeit, hegymászó teljesítményeit, valamint németországi kapcsolatait, és bemutatott szemelvényeket a tudós által készített és jelenleg az Emlékgyűjtemény állományában lévő sztereofényképekből, amelyeket az Emlékevre 3D digitális anaglif anyaggá állítottak össze.

Támogattuk dr. Plank Zsuzsannát, a Wesely János Lelkészépző Főiskola docensét, hogy előadóként részt tud-

jon venni Mexikóban a San Miguel de Allende-ben tartandó 17th International Symposium on Electrokinetic Remediation rendezvényen. A támogatás odaítélésével az is célunk volt, hogy a közép-amerikai térségben is kerüljön sor megemlékezésre Eötvös Lorándról. Plank Zsuzsanna előadását képi anyag rendelkezésére bocsátásával segítették. Kiküldöttünk feladatát szépen teljesítette. Előadása felölelte a tudós tudományos munkásságát, közéleti szerepvállalásait, sport és fényképész hobbiját, valamint a róla elnevezett természeti képződmények bemutatását. Vetített demonstrációja öregbítette Eötvös hírnevét a hallgatóság körében.

Mindkét előadás anyaga megtalálható Alapítványunk irattárában, ahol törekszünk az Eötvös Loránd-emlékévé teljes anyagát az Emlékgyűjtemény számára összegyűjteni.

Az állami támogatást elnyert központi *Emlékév Programban* Alapítványunk három témacsoport feladatainak felelőse volt. Az alábbi pontokban bemutatjuk a sikeresen elévített munkát.

1. Hálaadó szentmise Eötvös Lorándért

A hálaadó szentmisét Alapítványunk javaslatára és szervezésében a Ferencesek Belvárosi Templomában – ahol halálakor a gyászmisét tartották – 2019. április 9-én 18:30 órai kezdettel a templomigazgató Kárpáti Kázmér ferences atya mutatta be. Szentbeszédében, amelyet Mózes IV. könyve 21. fejezetének a 4-től a 9-ig verseire és János Evangéliuma 8. fejezetének a 21-től 30-ig terjedő verseire alapozott, kifejtette, hogy Eötvös Loránd elvonatkozhatni képes elméje és a magasba törő hegymászó szenvedélye segítette őt a mindennapokon való felülemelkedésben, és a kitáruló perspektíva adta gazdag gondolatiság vezette új tudományos eredmények felismerésére. A mise keretében a Schola Gregoriana Budapestiensis kórus előadásában felejthetetlen szépségű gregorián kórusművek hangzottak el. Az eseményről képekkel illusztráltan megemlékezett a *Magyar Geofizika* 2019. évi 1. száma is.

2. A Beneke-kötet kiadása

Alapítványunk kurátorai az Eötvös kézirat UNESCO Világemlékezet listára kerülésével egyidejűen kezdték el érlelni a gondolatot, hogy ezt a korszakos tanulmányt alkalmas időben megjelentetik a hazai és nemzetközi szakmai közélet számára.

Az Eötvös Loránd-emlékévé tette lehetővé, hogy ezt a tervet meg is valósítsuk. A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és Információs Központja erkölcsi és anyagi támogatásával, Kilényi Éva szerkesztésében elkészítettük a magyar és angol nyelvű kötetek teljes, nyomdakész anyagát, melyeket könyv alakban a szintén Magyar Tudományos Akadémia (MTA) által támogatott kiadó, a MÁG Kulturális Szolgáltató Bt. állított elő. A könyveket, a Budapesten megrendezett World Science Forum keretében, 2019. november 20-án mutattuk be.

Eötvös Loránd munkássága előtt tisztelegve a hiánypótló és a tudományos élet szempontjából nagy jelentőségű könyvet 500 példányban magyar nyelven, „Az Eötvös kísérlet történelmi keretben” címmel, ill. 1000 angol nyelvű példányban, „The Eötvös Experiment in its Historical Context” címmel adtuk ki.

A Beneke-kötet tartalmáról Kovács Péter tollából részletes ismertetés olvasható a *Magyar Geofizika* 2020. évi (61. évfolyam) 1. számában a Könyvismertetés rovatban.

3. Plósz Katalin tablói

Plósz Katalin, a Boldogasszony Iskolanővérek Rend tagja, fizikatanárként dolgozott. Emellett egész életén át elkötelezett kutatója volt Eötvös Loránd életének és munkásságának. Összeállított az 1990-es évek során a tudós életét és munkásságát felölelő, 25 darabból álló tablósorozatot, melyet több iskolában és intézményben mutatott be nagy érdeklődés közepette.

A tablók tartalmi szempontból most is korszerűek, megjelenítésük és mozgatásuk viszont nehézkes, sajnos nem felel meg a mai kor igényeinek. Alapítványunk, mint Plósz Katalin munkásságát jól ismerő és tevékenységét korábban is támogató szervezet, úgy gondolta, hogy digitalizált formában korszerűsítve – a tablósorozat egésze vagy egyes darabjai külön is – az iskolai oktatás és ismeretterjesztés számára kiválóan felhasználhatóak napjainkban is.

Miután a tanárnő már nem él, így a Rend mint jogtulajdonos engedélyével digitalizálhattuk a tablókat. A digitalizált tablósorozatot a Klebelsberg Központ (KK) útján tesszük ingyenesen hozzáférhetővé az iskolák számára. Ezenkívül a digitalizált anyagból előállítottunk egy teljes sorozatot kiállítási céllal, mely a KK Sárvári Tankerületi Központjában van elhelyezve, és az ország bármely oktatási vagy kulturális intézménye elkérheti időszaki kiállítás vagy bemutatás céljából. A kiállítási célú tablókat, valamint az 5. pontban a Ság hegyen elhelyezett táblákat a GRAVOFORM Kft. készítette el. Szemléltetésként mutatunk be egy tablót a sorozatból az 1. ábrán.

4. Országos természettudományi vetélkedő

Alapítványunk az Eötvös Loránd-emlékévében a társadalmi masítás egyik legfőbb lehetőségének a tanuló ifjúság megszólítását tekintette. A maga részéről az általános iskolai korosztály megszólításával, Eötvös Loránd személyiségét és munkásságát középpontba helyezve, kívánt a felnövekvő generációk elé követésre méltó példaképet állítani.

Celldőmölök városában 1991 óta minden év májusában megrendezésre kerül a Vas megyei iskolák Eötvös Loránd nevével fémjelzett megyei fizikaversenye. Alapítványunk támogatóként 25 éve vesz részt ezen a nagyszerű eseményen. Adott volt tehát számunkra a lehetőség, hogy ennek a nagy múltú és bejáratott versenynek a tapasztalatait felhasználva és annak szervezésében, lebonyolításában gyakorlott helyi partnereink segítségével kérve indítsuk el a tanulmányi verseny szervezését. Sikertelenül a Nemzeti Kultu-

A versenyen az ország különböző részeiből 130 csapat vett részt. A döntőben 11 csapat vetélkedett. A vetélkedés részeként a Kemenes Vulkanpark körüli tágas térszínen a MinGeo Kft. munkatársai – dr. Prónay Zsolt, Hegyemegi Csaba és Domján Ádám – sekély szeizmikus, földradar-, valamint multielektrodás geoelektromos szelvényezés eljárásokkal gyakorlati bemutatót tartottak.

Minden csapat minden eljárással dolgozhatott, és a verseny végeredményébe beszámítottak az ide vonatkozó kérdésekre adott válaszok is. A kellemes tavaszi időben a Ság hegy különböző emblemikus pontjain elhelyezett kérdőpontokon adhatták meg a csapatok a válaszaikat az ott helyet foglaló zsűritagoknak. Ezzel a megoldással azt is elértük, hogy a Ság hegy mint eötvösi helyszín is bejárásra került.

A verseny igazán sikeres volt a mind a résztvevők létszámát, mind a felkészültségét illetően. A döntő igen szoros eredményt hozott. Az élen végzett csapatok között mindössze fél-fél pont volt a különbség! A döntőt a Szegedi Fekete István Általános Iskola csapata nyerte. A második helyezést az Egri Dobó István Gimnázium, míg a harmadik helyezést a Celldömölki Városi Általános Iskola csapata lett. Hajnal Gabriella fővédnök asszony adta át a győzteseknek járó díjakat a Kemenes Vulkanparkban tartott díjátadón.

A Ság hegyi program része volt az ott 1971-ben felállított Eötvös-émlékmű megkoszorúzása, a Kovács László docens (ELTE SEK) által készített Eötvös-lufik felbocsátása, valamint a Kemenes Vulkanpark kiállításának a megtekintése és mozitermében két dokumentumfilm megnézése. Az egyik az ELGA által 2016-ban készített Eötvös Loránd életét és munkásságát bemutató film volt. A másikat az emlékévé tiszteletére az ELGA ösztönzésével a Budapesti Fazekas Mihály Gimnázium diákjai készítették Schramek Anikó fizikatanárnő vezetésével. A film az Eötvös-ingát mutatja be a Gimnázium tulajdonában lévő, még a Süss Rt. által, az 1930-as évek elején iskolai demonstrációs célra készült eszköz segítségével. Az 5. pontban bemutatjuk a másik, diákok által készített filmet is. Az M1 stábjában tv-interjút készített a Ság hegy és az Eötvös Loránd-émlékévé témakörében Pályi Andrással, az ELGA elnökével. Az interjú egy héttel később, az M1 „Itthon vagy” műsorsorozatban került vetítésre. A versenyről beszámolt a Vas megyei sajtó is.

Az ELGA a SZTAKI-val és a Kemenes Vulkanparkkal közösen egy Eötvös-séta elnevezésű okostelefonos applikációt fejlesztett ki az Emlékévé tiszteletére a lehető legszélesebb körű felhasználás céljára. A közös együttműködéssel létrejött Eötvös-séta nevű applikáció GPS alapú, magyar nyelvű, okostelefonnal ingyenesen használható, a SZTAKI által fejlesztett, üzemeltetett és publikált „EVENT@HAND Eötvös 100” alkalmazás részeként érhető el. Az applikáció végleges átadása az 5. pontban bemutatott kiállításnyitása során történt meg. A digitalizált Plósz-tablók, a diákok által készített filmek és az itt bemutatott applikáció egyaránt részei az előző 3. pontban bemutatott ELGA – Klebelsberg Központ együttműködésnek.

Megemlíthjük, és egyben köszönetünket fejezzük ki, hogy a 4., 5., 6. pontban bemutatott rendezvényeken a celldömölki VMSZC Eötvös Loránd Szakgimnázium és Szakközépiskola vendéglátás szakos tanulói színvonalas, de mértéktartó büfészolgáltatást nyújtottak a résztvevők számára.

5. Eötvös-émlékek és -megemlékezések Celldömölkön és a Ság hegyen

Az Eötvös Loránd-émlékévé kihagyhatatlan, emblemikus helyszíne a Ság hegy és Celldömölk városa. A következő, 6. pontban részletesen megismerhető a város erős elkötelezettsége Eötvös Loránd személyéhez és szellemiségéhez. Érthető tehát, hogy közösen és kiemelt módon kezelte Alapítványunk és a város vezetése az itt rendezendő eseményeket. A városban minden év szeptemberében a „Kemenesaljai Ősz” nevű, kétnapos városi ünnepséget rendeznek. A város vezetése azt ajánlotta, hogy ennek keretében szervezzük meg az Eötvös Loránd-émlékévé helyi eseményeit is. Kétnapos programunk első napján, szeptember 12-én a Ság hegyi rendezvényünket, míg 13-án a város Kemenesaljai Művelődési Központ és Könyvtár épületében a konferenciát tartottuk meg, és megnyitottuk a hozzá tartozó kiállítást.

A kétnapos rendezvény első napján a Ság hegy volt a megemlékezés fókuszában. 1891-ben az akkor még bányászati bontatlan, 291 m tengerszint feletti magasságú Ság hegy platóján hajtották végre Eötvös Loránd és munkatársai – Kövesligethy Radó, Tangl Károly és Bodola Lajos – az Eötvös-inga első, laboratóriumi változatával, az ősingával tudománytörténeti jelentőségű mérésüket. Maga Eötvös akkor még ezt a műszerét „lefelé való eszköz”-nek nevezte. Ság hegyi megemlékezésünkkel egyrészt tisztelni kívántunk Eötvös és munkatársai emléke előtt, másrészt erősíteni és ösztönözni akartuk a pozitív értelmű Eötvös-kultusz helyi hagyományait. A résztvevői kör a város diáksága és pedagógusai voltak.

Aki ma a Ság hegyen jár, az nehezen tudja elképzelni, hogy hol is lehettek az ingamérés terepi pontjai. A meglévő eredeti dokumentumok alapján a helyszínen GPS segítségével meghatároztuk a mérési pontok helyét. A terepi bejárás során kiderült, hogy a bányászat eleve ellehetetlenítette két mérési pont helyének megjelölését. Tervet készítettünk, hogy az Emlékévé keretében a jelenlegi térszínen az egykori hat mérési pontból négynek a vetületi talppontjait megjelöljük, és magyarázó szöveggel lássuk el a megemlékezés és a területet látogatók ismereteinek bővítésére.

A hegy maga természetvédelmi terület, az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság (ŐNPI) felügyeletében. Miután védett a terület, így az ŐNPI engedélyével és a természetvédelem szempontjainak figyelembevételével lehetett csak ezt a tervünket megvalósítani. Ennek eredményeként csupán két magyarázó táblát telepíthettünk. Az egyik a jelenlegi térszín legmélyebb bányaudvarán, egy helyben lévő bazalttömb (kráterkőnek nevezzük) oldalán jelzi az egyes

3. ábra. Emléktábla-avatás a Ság hegyen a trianoni keresztnél

számú mérési pont talphelyének közelségét. A másik táblát bővebb magyarozó szöveggel a trianoni keresztnél lévő kőtömbön helyeztük el, mivel ez a leglátogatottabb helye a Ság hegynek. Mind a két táblán QR-kód található, melyek segítségével a 4. pontban már bemutatott, okostelefonos applikációhoz lehet csatlakozni. A Ság hegyen elhelyezett táblákat a diákság jelenlétében Fehér László polgármester, dr. Markovics Tibor igazgató (ÖNPI) és az ELGA elnökének a képviselőjében dr. Prónay Zsolt geofizikus avatta fel.

A Ság hegyen az eötvösi mérési pontok lehetőség szerinti megjelölése megtörtént. Az esetleg csak a múzeumot látogatók számára is láthatóvá kívántuk tenni az 1891. évi mérések és a jelenlegi térszín kapcsolatát. A rendelkezésünkre álló bányatérképek segítségével elkészítettük a bányászattal feltárt, jelenben látható Ság hegy makettjét. A makett horizontális és vertikális térszínei méretarányosak. Ezért méretarányos magasságban egy plexiborítással imitáltuk az eredeti platót, megjelölve rajta a hat mérési pontot és a mérések eredményét bemutató ábrát.

Eötvös a nehézségi és mágneses erőtérnek a szintjeinek és azok változásának terén végzett kutatásairól az 1900. évi Párizsban tartott Nemzetközi Fizikai Kongresszuson számolt be a szakmai közösség előtt. Ebben az előadásban ismertette a tudós – többek között – a Ság hegyen végzett kutatást is és annak eredményét. Itt szerepelt az az ábra, amelyet mi a makett plexiborításán és a terepen, a kráterkövön mutatunk be. A felszíni pontok alatt megjelöltük a bányaudvarokon a mérési pontok vetületeit. A makettet figyelmesen szemlélő látogató a Ság hegyet járva, emlékezetébe idézheti, hogy 1891-ben hol is mértek az egykor 50–90 m-rel magasabban elhelyezkedő platón a kutatók.

A makett elhelyezése volt a következő lépés. Természetes volt, hogy a Ság hegyi Múzeum az a hely, ahol el kell helyezni. Az ÖNPI volt ebben a kérdésben is a partnerünk. Ugyanúgy, mint a Ság hegyi táblák elhelyezésében, ebben a kérdésben is segítőkészen, az emlékév céljait támogatóan segítették a sikeres megoldást. A Ság hegyi Múzeumban felszabadítottak egy helyiséget, és az önkormányzattal együttműködve kiállítási célra alakították át

azért, hogy ott Eötvös Loránd és a Ság hegy kapcsolatát bemutató állandó kiállítás jöjjön létre. A kiállítás logikai tervét és a kiállítandó anyagot – beleértve a makettet is – az ELGA és a Kemenes Vulkánpark csapata közösen állította össze. A tervezők úgy döntöttek, hogy bővítik az eredeti elképzelést. Az inga nemzetközi diadalútjának felvilágosítása, valamint a kulturális Világörökség részét képező Beneke-pályázat és kapcsolódó dokumentumait tartalmazó, az Emlékevényben kiadott kötet is része lett a kiállításnak. A látványtervet, a kivitelezést és a makett számítástechnikai szerkesztését kipróbált régi partnerünk, a Kemenes Vulkánpark kiállításait – beleértve az ottani Eötvös-kiállítást is – a NARMER Építészeti Stúdió Bt. készítette. A kiállított tárgyak posztamenseit a celldömölki Eötvös Loránd Szakgimnázium és Szakközépiskola faipari tagozatos tanulói készítették tanári vezetéssel. A kiállítás megnyitása csak 2020. szeptember 25-én történt meg, mert a helyiség kialakítása elhúzódott, a múzeum ősztől tavaszig zárva volt, és a COVID-19-helyzet korlátozásai váratlan akadályokat gördítettek a munka elé.

A Ság hegyi rendezvény lényeges része volt a geofizikai mérési módszerekkel történő bemutató mérések végzése a helyszínen. A bemutatott mérésekkel tisztelegni kívánunk az alkalmazott geofizikai kutatások megkezdését jelentő 1891. évi, a világon első terepi műszeres geofizikai mérés előtt. A másik célunk ezzel a bemutatóval a tanulóifjúság körében az eötvösi hagyományok megtartásának ösztönzése, valamint a geofizikai tudományok területére való figyelemfelhívás. A terepi bemutatót a MinGeo Kft. kollektívája végezte. Dr. Prónay Zsolt a multielektrodás geoelektromos eljárást, Nagy Péter a sekély szeizmikus eljárást, Solymos Bence a földradar-szelvényezést és Domján Ádám a földi mágneses erőteret mérését mutatta be. Az utóbbi helyszíni bemutatása azért volt fontos, mert Eötvös Loránd minden terepi gravitációs mérése során, így 1891-ben a Ság hegyen is, végzett mágneses méréseket.

A diákfoglalkozások része volt a Kemenes Vulkánpark mozitermében a 4. pontban már bemutatott film az Eötvös-ingáról és egy új, a diákok által készített, alkotás. Ezt a filmet a Budapesti Szent István Gimnázium diákcsapata készítette Bajkó Ildikó fizikatanárnő vezetésével. A film az Eötvös-hatást mutatta be. A filmeket készítő csapatok ta-

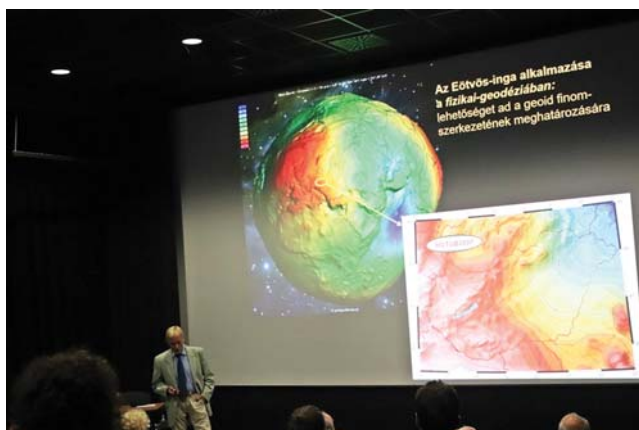
4. ábra. Koszorúzás után az Eötvös-emlékműnél a Ság hegyen

náraik vezetésével részt vettek a nap összes eseményén, és a vetítés után a diákok ismertetőt tartottak a filmek készítéséről a diák hallgatóságoknak.

Az első nap gazdag programjának része volt a Ság hegyi Múzeum falán elhelyezett Eötvös Loránd-emléktábla felavatása. Erről részletesebben a következő pontban olvashatunk. Ugyancsak szerves része volt az ünnepi eseménysornak a Ság hegyi Fogadó előterében 1971 óta álló és az Emlékév tiszteletére az önkormányzat által felújított, Eötvös-emlékmű megkoszorúzása a nagyszámú diák részvételével jelenlétében.

A második napon a Kemenesaljai Művelődési Központ és Könyvtár emeleti mozitermében Eötvös Loránd munkásságára emlékező és tisztelgő konferenciát Fehér László polgármester és Pályi András elnök nyitották meg. Az első előadó, Szabó Zoltán kurátor (ELGA) Eötvöst, a sokoldalú embert mutatta be vonzó emberi tulajdonságainak fellillantásával. A következő előadó Völgyesi Lajos professzor (BME) „Az Eötvös-inga jelenlegi tudományos alkalmazása” c. előadása az Eötvös-kísérlet Emlékévvvel kapcsolatos fejleményeit mutatta be. Harmadik előadóként Németh István rektorhelyettes (ELTE) Eötvösre az oktatásszervezőre emlékezve a jelenkori oktatási problémákat elemezte. Tóth János igazgató (MOIM) az Eötvös-inga szerepét mutatta be a hazai és nemzetközi kőolajkutatásban. Ezt követően Csontos András tudományos szakreferens (MBFSZ) Eötvös mágneses kutatások terén végzett munkáját ismertette. Hatodik előadóként Kovács László docens (ELTE SEK) Eötvös néhány tudományos eredményének népszerű bemutatásáról tartott előadást. A konferencia záróelőadását Ormos Tamás egyetemi magántanár (ME) tartotta. Vetített képes előadásában Eötvös Lorándnak az Emlékgyűjteményben őrzött sztereoképein mutatta meg a hallgatóságoknak a fotográfus, a hegymászó és a várostörténész tudóst. Végezetül levetítette a korábban már említett kínai expedíciós dokumentumfilmet.

A konferencia szünetében megnyitottuk, majd ezt követően három hétig nyitva tartottuk az Eötvös Lorándra és munkásságára emlékező kiállítást, melynek anyagát az ELGA, a Magyar Olajipari Múzeum (MOIM) és dr. Ko-

5. ábra. Völgyesi Lajos az Eötvös-inga jelenlegi tudományos alkalmazásáról beszél

vács László ny. főiskolai docens magángyűjteménye szolgáltatja. A kiállításon Eötvös munkásságának teljességét bemutató tablók, Eötvös-vonatkozású kiadványok, kiállítások, műtárgyak, négy Plósz-tabló, 1891. évi Ság hegyi vonatkozású eredeti dokumentum, az Eötvös-inga hazai szénhidrogén-kutatásra gyakorolt hatását bemutató gazdag dokumentum- és relikviaegyüttes volt látható. Dr. Kovács László ny. főiskolai docens a tulajdonában levő kiállított műtárgyak egyikét, Kiss Sándor szobrászművész által gipszből készült, bronzosított Eötvös-reliefjét, a kiállítás zárásakor a celldömölki Eötvös Loránd Szakgimnázium és Szakközépiskolának ajándékozta. Ezzel a szép gesztussal az országban egyedülálló helyzet alakult ki: Celldömölk lett az a város, ahol az egykor volt és a mai, Eötvös nevét viselő iskolákban azonos Eötvös-reliefet lehet koszorúzni!

Pályi András ELGA elnök interjút adott a Vas megyei tv-nek a kiállítás megnyitáskor, amelyet a városi ünnepi eseményekről készített műsorban mutattak be. Az eseményekről beszámoló jelent meg az *Új Kemenesalja* újságban is.

6. Emléktábla-elhelyezések és -avatások

Alapítványunk korai programjának része volt az emléktáblák minél szélesebb körben történő elhelyezése. Míután ez más részt vevő szervezetek programjában hangsúlyosabban szerepelt, így mi ezt a feladatot átadtuk az érdekelt szervezeteknek. A magunk részéről Celldömölk városára koncentráltunk ebben a kérdésben.

Celldömölk az az egyetlen városunk, ahol az Önkormányzat Képviselőtestülete határozatot hozott 2018-ban, hogy a város csatlakozik az Eötvös Loránd-emlékévé méltó lebonyolításához. A közösen kialakított koncepció szerint a város 2019 májusában az általános iskolai csapatversenynek, majd szeptemberben az Eötvös-konferenciának és -kiállításnak adott helyet.

A város hosszú évtizedek óta példaértékűen ápolja az eötvösi hagyományokat és szellemiséget. A város és Eötvös eseményekben gazdag kapcsolatának bemutatásaként

6. ábra. Eötvös Loránd-emléktábla avatása a Ság hegyi Múzeum falánál

néhány lényeges elemet villantunk fel. A városban nagyon régen utcát neveztek el Eötvös Lorándról. A Ság hegy oldalában, az egykori bányáüzem fő épületegyüttesének szintjén 1971 óta áll az 1891. évi méréseknek emléket állító emlékmű, amelyet az Eötvös Loránd-emlékév tiszteletére az önkormányzat felújított. A városban Eötvös nevét viselt vagy most is viselő iskolákban annak az Eötvös-domborműnek a gipszmásolatai vannak elhelyezve, amelynek a Kiss Sándor szobrászművész készítette eredetije Heidelbergben látható. Ezek az emlékhelyek nemcsak léteznek a városban, hanem szerves részei a városi/iskolai ünnepeknek, koszorúzásoknak. A Kemenes Vulkánparkban 2016 óta egy állandó Eötvös-kiállítás és egy dokumentumfilm (ld. 4. pont) bővíti a Múzeum gazdag látóvilágát.

Ami eddig hiányzott, azt az emlékév keretében pótoltuk. A Ság hegyi Múzeum (korábbi Bányászati Múzeum) D-i külső falán helyeztük el és avattuk fel a tudósra emlékeztető emléktáblát, melyet Celldömölk Önkormányzata, az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság és az Eötvös Loránd Geofizikai Alapítvány állított. Az avatását 2019. szeptember 12-én tartottuk meg az 5. pontban részletezett program keretében. Az emléktáblát Fehér László polgármester, dr. Markovics Tibor igazgató és Pályi András elnök avatták fel.

A másik emléktáblát az ELGA és a Magyar Geofizikusok Egyesülete közösen állította a VMSZC Eötvös Loránd Szakgimnázium és Szakközépiskola aulájában. Az iskola 2015-ben vette fel a tudós nevét. Az emléktábla avatását 2019. október 2-án, az iskola emléknapiján Soós Andrea igazgató és Magyar Balázs, aki egy személyben az MGE akkori alelnöke és az ELGA kurátora is volt, végezték el a 4. pontban részletezett program keretében. Mindkét emléktábla Fáskesti István kőfaragó műhelyében készült.

Érdekességként említjük meg, hogy a celldömölkiek a Ság hegy szőlőiből készült, 2019. évjáratú borból „Eötvösbor” néven palackozva a termést mutatták ki a tudóshoz fűződő erős kötődésüket.

A harmadik emléktábla, amelynek felállításában Alapítványunk részes, az Selmecebányán került elhelyezésre. Magyar és szlovák részről több szervezet állította ezt az emlékhelyet a Paradicsom hegyen az „Eötvös-út” kiindulásánál. Az eseményen az ELGA képviselőjében Ormos Tamás vett részt. Az eseményről fényképes beszámoló jelent meg a *Magyar Geofizika* 60. évfolyam, 4. számában.

7. Budapest főváros területén közterület elnevezése Eötvös Lorándról

Budapesten Eötvös Loránd nevét viselő, méltó helyen lévő közterület eddig nem létezett. Az Emlékév alkalmat adott arra, hogy ezt a negatív helyzetet megváltoztassuk. Eötvös Loránd Svábhegyen született. A terület a mai XII. kerület része. Adott volt a gondolat, hogy itt valósuljon meg egy közterület elnevezése.

A hegyvidéki Önkormányzat, élén Pokorni Zoltán polgármesterrel, támogatóan fogadta javaslatunkat. Adódott a lehetőség, hogy az egykori Hotel Olimpia lebontása után

7. ábra. Az avatók, Gulyás Gergely és Pokorni Zoltán szerint élmény az Eötvös Loránd-parkban időzni

annak a helyén kialakított parkosított közterület legyen elnevezve Eötvös Lorándról. Az önkormányzat úgy döntött, hogy demokratikus módon, helyi népszavazással dönti el ennek az új, rangos közterületnek a nevét. A népszavazáson a három induló név közül biztos többséggel – legnagyobb örömeinkre és várakozásunknak megfelelően – Eötvös Loránd neve győzött.

Az Eötvös Loránd-park hivatalos megnyitása 2020. május 22-én történt meg Gulyás Gergely Miniszterelnökséget vezető miniszter, a kerület országgyűlési képviselője és Pokorni Zoltán polgármester jelenlétében. Az új park 4400 m² területű, a megmaradt régiék mellett 54 db új fával, mintegy 700 cserjével, több mint 600 évelő virággal, játszótérrel, vízfelülettel ölelt csobogóval, padokkal került kialakításra. A park megnyitásáról a kéthetenként megjelenő *Hegyvidék* c. kerületi lap részletesen beszámolt. A lap beszámolójára hivatkozva, a MGE Titkársága a *Magyar Geofizika* 2020. évi 1. számában a Hírek rovatban tájékoztatta az Egyesület tagságát.

Alapítványunk köszönetét fejezi ki mindazoknak, akik szavazatukkal segítették a számunkra pozitív önkormányzati döntés létrejöttét. Mindannyiunk számára öröm, hogy Budapest egyik rangos közterülete nevével is öregbíti Eötvös Loránd hírnevét, és a jövőben is folyamatosan emlékeztet mindenkit nemzetünk világhírű természettudósára!

8. Eötvös Loránd Gesztenyés-kertben felállított bronzszobra

Az Emlékév gondolatának megszületésével szinte egyidejűen határozta el Alapítványunk, hogy a 2019. évben egész alakos közterületi Eötvös Loránd-szobor felállításával akarunk maradandóan és méltóképpen megemlékezni hazánk nagyszerű fiáról, a nemzetközi hírű tudósról.

Internetes keresésbe kezdtünk, és kiderült, hogy bár mellszobor, dombormű, emléktábla formájában számos és méltó helyen emlékeznek meg a tudósról, egész alakos közterületi szobra valójában még sincs Eötvös Lorándnak.

8. ábra. 2020. november 11-én a szobor illesztése a posztamensre

Egyetlen szobra van Budapesten, az ELTE központi épületének bejárati árkádjában – még egyetemi és nem közterületen – együtt Pázmány Péterrel, mint az Egyetem korábbi és jelenlegi névadói.

Ez a felismerés megerősítette szándékunkat, hogy az Emlékév a szobor felállításával megadja a méltó lehetőséget az évszázados nemzeti mulasztás megszüntetésére. Célul tűztük ki tehát, hogy Budapesten, lehetőleg a mai XII. kerületben, ahol született és ahol a Süss Nándor nevével fémjelzett mechanikai intézményekben készültek tudományos kutató és oktatási célú eszközei, sikerüljön felállítani Eötvös Loránd szobrát.

Célunkat sikerült elérni. Nem kívánjuk jelen cikk keretében részletesen bemutatni azt az időben hosszan tartó és buktatókkal teli utat, amely végül is sikeresen végződött

9. ábra. A szobor megálmodói

2020. november 11-én, amikor felállítottuk a szobrot a Gesztenyés-kertben. A november 17-re tervezett avatási ünnepséget már nem tudtuk megtartani az időközben újra életbe lépő, COVID-19-járvány okozta, korlátozások miatt. Reméljük, hogy a tavasz meghozza a hivatalos szoboravatást is. A szoborral kapcsolatos történésekről külön cikkben számolunk be egy következő lapszámban. Mi, a szobor létrehozásáért oly sokat szorgoskodók és az alkotást létrehozó Rieger Tibor Kossuth-díjas szobrászművész, a munka befejeztével azzal a jóleső érzéssel tekintünk vissza az egész folyamatra, hogy „ez jó mulatság, férfimunka volt”!

Az Eötvös Loránd Geofizikai Alapítvány Eötvös Bizottsága és kurátorai szerényen, de szívükben nagy örömmel nyugtázzák, hogy a szoborral maradandó módon, egyéb programjaikkal pedig eredményesen tudtak hozzájárulni az Eötvös Loránd-émlékév sikeres lebonyolításához. A magunk részéről hálás köszönetünket fejezzük ki mindazon szervezetek és személyek támogatásáért és segítő közreműködéséért, amelyek és akik nélkül nem tudtuk volna véghez vinni terveinket.

Az Eötvös Loránd Geofizikai Alapítvány nevében:

Pályi András elnök,
valamint *dr. Baráth István*,
és *Szabó Zoltán* kurátorok